

De tvingades fly sin hemby – två gånger

Nagorno-Karabach Förra året blossade strider åter upp mellan Armenien och Azerbajdzjan om det omstridda området Nagorno-Karabach. Då länderna anses vara några av världens mest militariserade är ytterligare en upptrappning att vänta. Samtidigt försöker de traumatiserade invånarna återgå till vardagen.

Grusvägen är full med hål och på ena sidan tornar en tre meter hög vägg av jord och grus upp sig. Den är till för att vi som befinner oss i den skumpande bilen inte ska bli beskjutna eller i värsta fall bombade där vi far fram. På andra sidan vägen och över ett gräsfält ligger nämligen Azerbajdzjan vars militär dag och natt patrullerar gränsen mot det av Armenien ockuperade Nagorno-Karabach, redo att försvara det område som de ser som sitt.

Trots att det varit vapenvila sedan 1994 blossar strider upp med regelbundna mellanrum, senast i april i fjol då Azerbajdzjan bombade den tätbefolkade Martakertregionen. Under fyra dagar dog drygt 200 människor på båda sidorna och Azerbajdzjan lyckades ta tillbaka mellan 0,1 och 20 kvadratkilometer land beroende på vilket land man frågar. Striderna kallades de värsta sedan elduppöret 1994.

Talish spökstad igen

– Jag blev chockad. Jag kan inte förklara med ord vad jag kände. Kan du tänka dig hur det känns att behöva lämna sitt land, sina farföräldrars land? Efter attacken började jag gråta och stamma. Det är inte anständigt för en man att bete sig så, men jag var väldigt ledsen, säger **Vilem Petrosyan**, borgmästare i byn Talish som attackerades av Azerbajdzjans bomber och krypskyttar natten till den andra april 2016.

Det är inte första gången som Azerbajdzjan har tagit kontroll över den strategiskt viktiga byn Talish. Första gången var 1992–1994 efter att intensiva bombningar nästan jämnat byn med marken. Efter vapenvilan återfick Armenien kontrollen och befolkningen vågade återvända hem och bygga upp sina hus. Drygt 25 år senare är byn åter en spökstad. De hus som fortfarande står upp är tomma och inte ens hundar eller katter syns till på den dammiga huvudgatan.

Men så hörs skrat och uppsluppnet prat och under ett enormt mullbärs-

↑ **DRABBAS HÅRDAST.** Barnen var så rädda efter bombningarna att vi behövde ta dem till en slags exorcist för bli kvitt deras mardrömmar, säger Rosa Avanesyan om barnen Goran, fyra år och Ruben, två år.

↖ **EVAKUERAD.** Jag saknar vårt hus, vår trädgård och de döda på kyrkogården, säger Guli Avanesyan, som flyttats från Talish till Alashan.

↙ **SPÖKSTAD IGEN.** Kulturhuset i Talish är under uppbyggnad efter attacken.

← **LIVET FORTSÄTTER.** Levon Apresyan är inte rädd för nya attacker. Han har bestämt sig för att stanna i Talish och har till och med påbörjat bygget av en egen destillerator som ska framställa mullbärsvodka.

träd sitter några män och festar på en kålsallad ur en gemensam plastbytta. De är hantverkare utsända av regeringen i Nagorno-Karabach för att bygga upp Talish igen.

– Krigshjälten **Monte Melkonyan** sa att om vi förlorar Artsakh kommer vi att ha nått den sista sidan i historieboken. Jag säger detsamma om Talish, säger **Levon Apresyan**, regeringens representant i byn som ska se till att arbetet fortlöper.

Som nästan alla armeniska män röker han oavbrutet och på drygt en timme har han hunnit med ett tiotal cigaretter. Han är mycket stolt över arbetet de har åstadkommit på bara ett år. Kulhålen är överspacklade sedan länge och borta är de utspridda ägodelarna och allt annat bräte. Just nu håller de på att restaurera kulturhuset som innan det så kallade aprilkriget var känt för sin vackra bröllopslokal.

– Varje dag kommer före detta bybor hit för att se vad som har hänt med deras hus och fält. Jag inser att det finns en psykologisk barriär, men jag tror att tiden läker alla sår och att nästan alla kommer att flytta

Varje dag kommer före detta bybor hit för att se vad som har hänt med deras hus och fält. Jag inser att det finns en psykologisk barriär, men jag tror att tiden läker alla sår och att nästan alla kommer att flytta tillbaka.

Levon Apresyan
Regeringens representant i byn

ta tillbaka, säger **Levon Apresyan**.

En och en halv timme från Talish ligger byn Alashan, en överkligt grön och frodig oas som snarare påminner om Edens lustgård än en bosättning. Det var hit som **Vilem Petrosyan** och 47 andra familjer från Talish evakuerades efter att bomberna hade förstört deras hus. Men även om **Vilem Petrosyans** kropp befinner sig i Alashan menar han att hans sinne ständigt svävar till Talish.

– Hade det inte varit för barnen hade jag flyttat tillbaka direkt, men det är svårt att glömma bilden av ens dotter som chockat gråter utan tårar. På ett stort grönsaksland ett stenkast bort från den pittoreska byn där barn, höns och hundar springer omkring står **Guli Avanesyan** som arbetade som matematiklärare i Talish. Hon vattnar lökar, tomater, potatisar och allt annat som byborna planterat, bland annat för att bearbeta de trauman de bär på. Varje kväll kommer flera av dem, ung som gammal, hit för att plocka ogräs och vattna grönsakerna.

– Jag kan inte förstå att jag har tvingats fly för andra gången i mitt

liv. Vi levde på hoppet om att de inte skulle attackera, men det gjorde de och de dödade vårt folk.

Guli Avanesyan skulle gärna flytta tillbaka till Talish, men vet inte om hon vågar eftersom hennes hus ligger i skottlinjen för azerbajdzjanska krypskyttar.

– Sannolikheten att samma sak ska hända nu är hög. Samma sak hände för 25 år sedan så varför inte ännu en gång?

Upptrappning att vänta

Hon kan dessvärre ha rätt. Enligt den amerikanska tankesmedjan Council on Foreign Relations, CFR, är en upptrappning av konflikten att vänta och enligt forskningsinstitutet Bonn International Center for Conversion är Armenien och Azerbajdzjan två av världens tio mest militariserade länder. I en rapport från februari i år skriver CFR att Azerbajdzjan bara under 2015 använde tre miljarder dollar på bland annat attackhelikoptrar, missiler och stridsflygplan, vilket är mer än Armeniens hela statsbudget.

– Armenienfobin i Azerbajdzjan

har en negativ inverkan på fredsprocessen och det sker inga förhandlingar för tillfället. Eftersom de inte vill gå med på att öka antalet observatörer vid gränsen har de tydligt visat att de vill att kriget ska fortsätta. De senaste månaderna har de varit väldigt aktiva och ökat antalet vapen och soldater bara för att piska upp stämningen, säger **Tigran Abrahamyan**, rådgivare åt Nagorno-Karabachs president.

Han säger att han inte vet hur mycket pengar Armenien har spenderat på militär upprustning, men enligt den internationella tankesmedjan International Crisis Group, ICG, lade landet runt 450 miljoner dollar på försvaret 2015. Det må vara betydligt mindre än grannlandet, men enligt ICG har Armenien kunnat dra nytta av förmånliga priser och krediter från storebror Ryssland som har flera militärbaser i landet.

– Kriget började inte i går och kommer inte att ta slut i morgon. Människorna här förstår det, säger **Tigran Abrahamyan**. Både ICG och CFR har dragit ungefär samma slutsats. De menar att risken nu är stor att Azerbajdzjan i och med den senaste landvinning kommer att försöka ta ännu mer land, medan Armenien är fast beslutet att visa att förlusten under april-kriget bara var en tillfällighet och inte en trend.

TEXT & FOTO IZABELLA ROSENGREN nyheter@ksfmedia.fi

FAKTA

Nagorno-Karabach

• Striderna mellan Armenien och Azerbajdzjan om Nagorno-Karabach, en självständig republik med en i huvudsak armenisk befolkning helt omgivet av Azerbajdzjan, går tillbaka till 1918 när de båda länderna blev självständiga från Ryssland. Konflikten kulminerade dock inte till krig förrän under Sovjetunionens sista skälvanande år och mellan 1998 och vapenvilan 1994 dog drygt 30 000 människor. En miljon människor tvingades på flykt.

• Konflikten om Nagorno-Karabach är lika mycket en regional som internationell strid. Även om Ryssland är medlare i konflikten genom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE, är landet också nära allierat med Armenien och har flera militärbaser i landet. Muslimska Azerbajdzjan stöds i sin tur av grannländerna Turkiet och Iran. Ryssland levererar dock vapen till både Armenien och Azerbajdzjan.

• Republiken Nagorno-Karabach är inte internationellt erkänd utan betraktas som en del av Azerbajdzjan. Inte ens Armenien har erkänt republiken av fruktan för hämndaktioner från Azerbajdzjan och det internationella samfundet. År 2006 genomfördes dock en folkomröstning om ett förslag till konstitution för Nagorno-Karabach, vilket 98,6 procent av väljarna röstade för. Omröstningen avvisades av EU, OSSE och GUAM Organization for Democracy and Economic Development.

Orsaker till upptrappning

• Anledningarna till upptrappningen är många och anses bland annat vara en ökad nationalism och en ihållande ovilja hos de båda regeringarna att acceptera fredsförhandlingarna. Till exempel lever hundratusentals av Azerbajdzjans interntflyktingar fortfarande i läger eller i underjordiska skyddsrum eftersom den azeriska regeringen anser att en integrering i samhället kan tolkas som att de accepterar en permanent förlust av Nagorno-Karabach. Läget är liknande i Armenien.

• En annan anledning tros vara att Azerbajdzjans ekonomi sjunkit i botten i takt med att risken på råolja, som står för 90 procent av landets export, har sjunkit. Genom att skifta fokus från landets ekonomiska kris och visa att de åtminstone gör geopolitiska framsteg försöker de behålla makten och invånarnas förtroende.